

Elektronické informačné zdroje

Elektronický informačný zdroj (EIZ) je počítačový súbor ľubovoľného kognitívneho charakteru (text, obraz, zvuk), ktorý je z hľadiska technológie prístupný:

- Na CD ROM, DVD ROM
- Online na internete

CD-ROM

CD ROM je aplikáciou optickej technológie na uloženie a výber informácií. Používa sa aj ako pamäťové médium, pričom jeho kapacita sa pohybuje okolo 700 MB. Umožňuje zapisovať rôzne dáta (text, obrázok, zvuk, video) na 1 typ média. Na čítanie informácií na CD ROM je potrebná špeciálna mechanika CD ROM, ktorá väčšinou býva súčasťou štandardného vybavenia počítača. Spolu s databázou na CD ROM sa zvyčajne dodáva aj softvér. Životnosť CD ROM je 10-15 rokov.

V knižniciach sa CD ROM využívajú:

- Na uchovávanie kompletných ročníkov vydaných ročníkov novín a časopisov (najmä vo verejných a akademických knižniciach – nie sú potrebné sklady)
- Na rešeršovanie – poskytujú viac možností na formulovanie rešeršnej stratégie ako databázy prístupné online

Typy CD ROM

Pri charakteristike CD ROM možno uplatniť niekoľko hľadísk:

- Hľadisko verzie

Demonštračná verzia (demoverzia) – slúži na propagáciu titulu

Inštalčná verzia – zakúpená verzia používaná v službách knižnice. Má formu aktualizácií a kumulácií, dodáva sa s vyhľadávacím programom. Pri novej aktualizovanej verzii sa staršia verzia nesmie používať.

- Hľadisko prístupu

Prístup na 1 počítači – primárne sú CD ROM orientované na lokálny prístup z 1 počítača

Prístup v sieti – umožňuje prístup pre viacerých klientov, čo musí byť podložené licenčne.

Hybridné CD ROM – umožňujú spojenie dynamických informácií (internetových odkazov) a statických informácií (archívy na CD). Eliminujú problémy vyhľadávania na internete a umožňujú spojenie viacerých formátov zápisu a čítania dát v závislosti od softvéru a hardvéru.

DVD ROM (Digital Video Disc) je nová forma optického uchovávania EIZ s kapacitou od 4 do 19GB.

SNK dostáva na základe zákona o povinnom výtlačku i CD ROM, ktoré sú prístupné:

- Prezenčne v univerzálnej študovni (ak ide o samostatný titul)
- Absenčne – ak sú prílohou tlačenej publikácie určenej na absenčné požičiavanie.

Signatúra CD ROM vo fondoch SNK začína písmenami SCDM.

Elektronické informačné zdroje prístupné prostredníctvom online služieb na internete

Elektronické informačné zdroje (EIZ) začali výraznejšie zasahovať do procesov sociálnej komunikácie v 90. rokoch 20. storočia a v súčasnosti už predstavujú rozšírenú alternatívu k tlačeným informačným zdrojom. Predstavujú širokú škálu primárnych i sekundárnych informačných zdrojov, ktoré sú prístupné pomocou výpočtovej techniky. EIZ možno v počítačovej sieti samostatne vyhľadať na základe ich sieťovej adresy a ďalších možností (napr. názov a pod.)

EIZ sa delia na:

1. Základné

- knižničné katalógy (súborné katalógy, online katalógy jednotlivých knižníc)
- webovské stránky odborných organizácií, konferencií a kongresov, diskusné skupiny, elektronické konferencie
- abstrakty a indexy
- elektronické knihy (monografie, encyklopédie, slovníky, príručky, literárne diela)
- elektronické časopisy (vedecké, odborné, populárnonáučné, ai.), noviny a agentúrne spravodajstvá
- databázy (bibliografické a abstraktové, národné bibliografie, ai.)

2. Ostatné

- vládne publikácie
- normy a patenty
- právne a oficiálne dokumenty
- biografie
- správy z konferencií, prednášky z odborných akcií
- mapy a atlasy

- štatistiky
- televízne programy, hudobné nahrávky
- odborné dáta špecializovaných odborov
- faktografické publikácie (napr. adresáre)
- marketingové a obchodné správy, technické správy, prípadové štúdie
- informácie v grafickej podobe

EIZ sa delia podľa dostupnosti na:

1. **Licencované** – dostupné na základe predplatného
2. **Voľne prístupné** – voľne dostupné na internete z ktoréhokoľvek počítača pripojeného na internet

V knižniciach sa využívajú najmä elektronické dokumenty.

Elektronický dokument sa od tradičných dokumentov odlišuje nie obsahovými, ale formálnymi charakteristikami, najmä digitálnym spôsobom záznamu informácií a z neho vyplývajúcou väčšou nezávislosťou - oddeliteľnosťou – dokumentu od jeho materiálneho nosiča – počítača.

Základné vlastnosti:

- Flexibilný formát – ak dokument nie je chránený proti zápisu, alebo nie je vytvorený v špeciálnom type súboru (PDF), je možné jeho formát vrátane stránkovania podľa potreby meniť, robiť v ňom modifikácie pridávaním alebo odstraňovaním textu – editovanie (úprava textu)
- Vyhľadávanie textových reťazcov – uľahčuje prácu najmä s rozsiahlejšími typmi EIZ
- Flexibilný formát, editovanie a vyhľadávanie prinášajú širšie možnosti práce s dokumentom a umožňujú využívanie operatívnejších individuálnych metód pri práci s informáciami
- Možnosť diaľkového prenosu dát prostredníctvom telekomunikačných sietí z počítača na počítač
- Možnosť rozmnožovania alebo kopírovania jeho častí – ak nie je chránený proti zápisu, alebo nie je vytvorený v špeciálnom type zápisu – možnosť porušovania autorských práv.

Elektronický dokument má zvyčajne formu jedného alebo viacerých vzájomne prepojených datových súborov, ktoré sú používateľovi prístupné pomocou príslušných aplikačných programov.

EIZ majú celý rad charakteristík, ktorými sa odlišujú od tlačených dokumentov.

Tradičné služby

- Každý dokument (kniha, číslo periodika alebo ročník) môže byť využitý naraz iba jediným čitateľom

- Knižnica môže uchovávať iba obmedzený počet dokumentov, ktoré by mohli čitateľov zaujímať, čiže limitujúcim faktorom je priestor pre knižničný depozit (sklady)
- Dlhá reťaz (autor – vydavateľ – tlačiareň – distribútor – knižnica) spôsobuje, že dokument prichádza do knižnice v čase, keď najväčší záujem používateľov oň už poklesol, prípadne už môže byť zastaralý
- Fyzická manipulácia s dokumentom (napr. radenie na regáli) je časovo náročná
- Požičiavanie dokumentu spôsobuje jeho opotrebovanie, náklady na ochranu sú vysoké.

Služby z elektronických zdrojov

Všetky nedostatky uvedené pri tradičných dokumentoch v nich absentujú, objavujú sa však ďalšie:

- Kvalita ich obsahu a informácie je často neistá a prístup k hodnotným informáciám je často obmedzený reštrikciami a vysokými poplatkami
- Manipulácia s elektronickým dokumentom nie je taká komfortná, je ťažké prejsť dokument detailne, pretože zobrazenie sa realizuje jedine obrazovkou po obrazovke
- Otvorenou ostáva otázka uchovávania týchto dokumentov a obmedzené sú možnosti v oblasti ich povinného výtlaku
- Ich využívanie predpokladá istú zručnosť, čím kladú nároky ako na používateľa, tak i na personál knižnice
- Málo prispievajú k sociálnej interakcii používateľov.

Majú však i nesporné výhody, ktorými sú najmä:

- umožnenie okamžitého prístupu k informáciám i z najvzdialenejších zdrojov
- rýchla dostupnosť plných textov a záznamov pre všetkých používateľov v inštitúcii
- prístup 24 hodín denne 7 dní v týždni
- vzdialený prístup (možnosť poskytovania EIZ autorizovaným používateľom i z počítačov mimo inštitúcie)
- prepojenie na ďalšie EIZ, knižničné katalógy a webové stránky
- vyhľadávanie v indexovaných poliach (napr. podľa autora, názvu, kľúčového slova, ai.)
- vyhľadávanie vo všetkých textoch a predplatených dokumentoch naraz
- jednoduchá tlač a export záznamov a textov
- možnosť zasielania noviniek – tzv. alerts (napr. najnovšie články na dané témy, obsah najnovšieho čísla vybraného časopisu ai.)
- podrobné štatistiky využitia, ai.

EIZ v knižniciach SR

Informácie o EIZ v knižniciach SR sa nachádzajú na portáli **Infolib**, v sekcii **Informačné zdroje a služby**. Ide o katalóg **E-zdroje v knižniciach SR**, ktorého cieľom je zabezpečiť:

- čo najkomplexnejší prehľad o EIZ podľa tematických odborov a ich teritoriálnom rozmiestnení
- zlepšiť vzájomnú informovanosť o ponúkaných službách a tým i adresné smerovanie informačných požiadaviek
- zlepšiť komunikáciu medzi knižnicami
- uľahčiť rozhodovanie pri budovaní knižničných fondov
- uľahčiť používateľom knižníc lepšiu orientáciu v EIZ
- zviditeľniť ponúkané služby knižníc.

Katalóg ponúka rôzne možnosti vyhľadávania – podľa:

- o názvu elektronického zdroja s možnosťou výberu z abecedného registra alebo zadaním kľúčového slova (prípadne jeho časti)
- o predmetovej kategórie (triedenie do [24 kategórií](#) podľa Metódy [konspektu](#))
- o zamerania s možnosťou výberu z abecedného registra alebo zadaním kľúčového slova (prípadne jeho časti)
- o služby alebo portálu, ktorý sprístupňuje hľadaný e-zdroj
- o typu e-zdroja
- o elektronických dokumentov obsiahnutých v hľadanom e-zdroji
- o dostupného formátu (online, DVD/CD ROM)
- o rozsahu sprístupnenia obsahu
- o prístupu v SR (podľa názvu knižnice/informačného strediska, lokality) s možnosťou výberu z abecedného registra alebo zadaním kľúčového slova (prípadne jeho časti)

Z hľadiska používateľa je jeho najväčším prínosom možnosť zistiť, ako najbližšie je k jeho bydlisku sprístupňovaný požadovaný EIZ, teda vyhľadávanie EIZ podľa názvu knižnice. Výsledok vyhľadávania obsahuje:

- Názov EIZ
- Vydavateľ
- URL
- Popis zdroja
- Tematické zameranie
- Obsiahnuté dokumenty
- Retrospektíva a ďalšie informácie
- Plus **zoznam knižníc v SR, v ktorých sa daný EIZ nachádza.**